

Vilde ulves farlighed over for mennesker

Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 14. maj 2013

Forfatter:
Mark Desholm

Institut for Bioscience
Aarhus Universitet

Rekvirent:
Naturstyrelsen

Antal sider: 15

Faglig kommentering:
Peter Sunde, AU

Redaktion:
Tommy Asferg, AU

Kvalitetssikring, centret:
Jesper Fredshavn

Kontaktperson:
Mark Desholm – tlf. 20162758

AARHUS
UNIVERSITET

DCE - NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Tel.: +45 8715 0000
E-mail: dce@au.dk
<http://dce.au.dk>

Indhold

1 Baggrund	3
2 Hvor ofte angriber ulve mennesker?	3
3 De konkrete spørgsmål fra Naturstyrelsen	5
Spørgsmål a: "Kan/hvornår/hvorfor vil ulve betragte mennesker som "bytte"?"	5
Spørgsmål b: "Hvorvidt specielle grupper af mennesker (børn i forskellig alder, svagelige, voksne mv.) kan være mere udsat for ulveangreb end andre"	8
Spørgsmål c: "Hvorvidt specielle omstændigheder kan betyde, at man er mere udsat for angreb af ulv"	9
Spørgsmål d: "Hvordan bør man forholde sig, hvis man møder en ulv?"	10
Spørgsmål e: "Hvordan forholder man sig, hvis man går tur med hunden og møder en ulv?"	11
Spørgsmål f: "Kan ulve opsøge bebyggelse for at finde føde, f.eks. i skrald, og dermed komme tæt på mennesker?"	12
4 Referencer	14

1 Baggrund

Naturstyrelsen (NST) har i e-mail af 16. april 2013 anmodet Aarhus Universitet (AU) om at udarbejde et notat omhandlende ulvens farlighed over for mennesker. NST ønsker ligeledes seks konkrete spørgsmål besvaret (se nedenfor). DCE har den 8. april 2013 udarbejdet et notat omkring ulve og mennesker med det sigte at udrede validiteten af udtalelser fra professor Valerius Geist omkring ulves farlighed over for mennesker (Madsen 2013). Ydermere har Madsen et al. (2013) forfattet et DCE-notat med titlen ”Ulve i Danmark – hvad kan vi forvente?”.

Ulven *Canis lupus* kan interagere med mennesker på mange forskellige måder (Mech & Boitani 2003). Blandt andet kan der opstå konflikter, når ulvene sårer eller dræber menneskenes husdyr (såsom får, geder, hunde, heste og kreaturer) i deres forsøg på at skaffe sig føde. Men den ultimative konflikt med mennesker opstår, hvis ulvene begynder at opfatte mennesket som værende et byttedyr, eller hvis ulve angriber og udøver skade på os.

Risikoen for, at ulve angriber mennesker og dermed sårer eller dræber os, er ekstremt lille (se nedenfor), men frygten herfor er til stede i befolkningen. Nærværende DCE-notat sigter mod at klæde Naturstyrelsen på til at kunne videreformidle forskningsbaseret viden omkring: 1) hvor farlige ulve er over for mennesker og 2) hvordan man skal forholde sig ved mødet med ulve i Danmark.

2 Hvor ofte angriber ulve mennesker?

Her følger en kort gennemgang af tre af de vigtigste studier og deres konklusioner omkring vilde ulves farlighed for mennesker.

Norsk Institut for Naturforskning (NINA) har lavet en 66 sider lang videnskabelig rapport omhandlende en sammenfattende beskrivelse (et review) af ulves angreb på mennesker fra hele verden (Linnell et al. 2002). Forfatterne identificerede fire faktorer, der er associeret med ulveangreb på mennesker: 1) rabies, 2) habituering (tilvænning, hvor ulve mister deres naturlige skyhed over for mennesker), 3) provokation (forsøg på fangst, drab af ulv eller hvis man går i en ulvegrav med hvalpe) og 4) særlige omstændigheder (få eller ingen naturlige byttedyr, ekstremt brug af affald eller husdyr som ulveføde, brug af børn som hyrder, fattig befolkning, begrænset mængde våben blandt befolkningen og dermed ikke-sky ulve). Det konkluderes, at risikoen for ulveangreb på mennesker i dag er meget lav, og det selv om antallet af ulve er steget gennem de sidste årtier. Selv om der nu (2002-tal) er 10.000-20.000 ulve i Europa, 40.000 ulve i Rusland og 60.000 ulve i Nordamerika, er det kun lykkes forfatterne til rapporten at finde dokumentation for 4 mennesker, der er ulve-dræbt i Europa, 4 i Rusland og ingen i Nordamerika (der er ét tilfælde efter 2002) af ikke-rabiessmittede ulve gennem de sidste 50 år. Linnell et al. (2002) konkludere at rabies er involveret i hovedparten af ulveangreb på mennesker.

Rabies er en infektionssygdom, der rammer centralnervesystemet og skyldes en virus (Mech & Boitani 2003), og ulve reagere ofte kraftigt og bliver ag-

gressive over for mennesker og andre dyr. Rabiessmittede ulve kan så løbe hyperaktivt rundt en dag eller to og bide (ikke æde) hvad de finder på sin vej (Linnell 2002), og det er netop via bid at virussen overføres (Mech & Boitani 2003). Men der findes effektive behandlingsmetoder, som hvis de initieres hurtigt er yderst effektive, imens ubehandlet er rabies hos mennesker næsten 100% dødelig (WHO 2004). WHO vurderer at 99% af alle rabiesdødsfald blandt mennesker forekommer i udviklingslandene (WHO 2004), hvor det ofte er tamhunde og tamkatter der er smittebære. Rabies er udryddet fra både Danmark og Tyskland (Linnell et al. 2002). Over en periode på ni år i slutningen af halvfemserne var der fem dokumenterede tilfælde af rabiessmittede ulve i Polen, men det har ikke været muligt at finde mere opdaterede data, idet WHO Rabnet-hjemmesiden er midlertidig nedlagt pga. manglende indrapporteringer fra udviklingslandene. I den nuværende situation hvor rabies er udryddet fra både Danmark og Tyskland, vurderer DCE, at risikoen for at en rabiessmittet ulv skulle vandre til Danmark, er meget lille. Dette fordi rabies normalt spredes inden for et ulvekobbel, hvorefter virus forsvinder, når alle flokmedlemmerne er døde (se referencer i Mech & Boitani 2003).

Alaska Department of Fish and Game har udarbejdet en videnskabelig rapport dækkende 50 år, hvor 80 dokumenterede og pålidelige episoder fra Nordamerika, hvor ulve og mennesker har haft nærkontakt, er blevet grundigt analyseret (McNay 2002). Da rapporten blev skrevet, var ingen mennesker blevet dræbt af ulve gennem 50 år i Alaska og Canada. Dette til trods for at der her lever 60.000-70.000 ulve. Til sammenligning er der årligt 1 million tilfælde af bid fra tamhunde i USA (60-70 % er børn; Mathews & Lattal 1994), heraf 16-18 med dødelig udgang. Rapporten konkluderer, at de fleste tilfælde af nærkontakt relaterede sig til situationer, hvor ulvene forsvarede sig selv eller andre ulve, hvor de havde rabies (12 ud af de 80 nærkontakt tilfælde; rabies er p.t. udryddet i Danmark og Tyskland), eller hvor der var en hund involveret (McNay 2002). Af de 13 tilfælde, hvor ulven bed mennesker, involverede de 11 af dem ulve, der var habitueret til mennesker, og dermed ulve, der helt eller delvist havde mistet deres naturlige skyhed over for mennesker.

Efter rapporten blev skrevet i 2002, har der efterfølgende været ét tilfælde af angreb af vilde ulve på mennesker i Nordamerika. Det konkrete tilfælde drejede sig om en kvindelig kondiløber, som blev angrebet og dræbt af en mindre flok ulve i Alaska (Butler et al. 2011). Butler et al. (2011) konkluderer, at løberens relativt lille kropsstørrelse, det forhold at hun løb og løb alene, kan måske have bidraget til episodens tragiske udgang. Ydermere var der indikationer af, at hun forsøgte at flygte fra ulvene, hvilket kunne have udløst angrebet (Butler et al. 2011).

Linnell et al. (2003) har sammen med seks andre forskere forfattet en videnskabelig artikel omhandlende menneskers frygt for ulve i en fennoskandinaisk kontekst (Norge, Sverige og Finland) og beskrevet, i hvor høj grad denne frygt bunder i reelle fakta (Linnell et al. 2003). Ifølge forfatterne er 94 mennesker blevet dræbt af ulve i Fennoskandinavien i de sidste 300 år, men hvor alle tilfælde er sket før år 1882. Hændelserne var ujævnt fordelt i tid og rum, hvilket indikerer, at det ikke var en generel tendens blandt datidens ulve, men at det var enkelte ulve, der havde udviklet denne menneske-

angribende adfærd. Konklusionen fra dette studie er, som så ofte før, at ulveangreb på mennesker er ekstremt sjældent forekommende i vores del af verden og i den tid, vi lever i nu.

Det er DCE's vurdering at den overordnede risiko for, at man som menneske vil blive angrebet af ulve, må betegnes som uhyre lille i dagens Danmark/Europa/Nordamerika. Af samme grund kan man også argumentere for, at udstikning af retningslinjer for, hvordan man bør agere, hvis man møder en ulv (se svar på spørgsmål d), vil øge frygten for ulve unødigt i den danske befolkning. Det anses derfor som værende yderst vigtigt, at denne type information altid gøres tilgængelig sammen med faglig viden om størrelsen af den reelle risiko. Det er vigtigt at få perspektiveret denne risiko. Og selv om risikoen reelt set er næsten lig nul, må vi anerkende, at der eksisterer en frygt for vilde ulve i visse dele af befolkningen. Men her kan gode råd til, hvordan man bør agere, hvis man møder en ulv, måske ligefrem være med til at eliminere dele af denne ubegrundede frygt. DCE vurderer, at selvom børn tilsyneladende er udsat for en relativt større risiko for at blive angrebet af en ulv end voksne mennesker, så er den overordnede risiko for angreb og drab på mennesker (også for børn) ekstremt lille i dagens Danmark.

3 De konkrete spørgsmål fra Naturstyrelsen

DCE er blevet bedt af Naturstyrelsen om at svare på følgende spørgsmål omhandlende ulvenes farlighed over for mennesker og hunde.

Spørgsmål a: "Kan/hvornår/hvorfor vil ulve betragte mennesker som "bytte"?"

Svar a: Rent fysisk er en ulv i stand til at dræbe et voksent menneske. Af denne grund alene skal man altid udvise respekt over for ulve, herunder bestræbe sig på at undgå nærkontakt. I betragtning af hvor mange steder i verden ulve lever i områder med mennesker, og det deraf følgende meget store antal situationer, hvor mennesker og ulve alligevel mødes, er antallet af ulveangreb på mennesker uhyre lavt, ikke mindst i nyere tid (se ovenstående afsnit; Linnell et al. 2002, McNay 2002, Mech & Boitani 2003, Türkmen et al. 2012). Der foreligger endog meget solid videnskabelig dokumentation for, at ulve ikke opfatter mennesker som byttedyr, selv om et menneskes fysiske størrelse ligger inden for ulvens normale byttedyrsspektrum mht. størrelse (alt fra elg og nedefter; Mech 1967, Mech & Boitani 2003). Deskriptive såvel som eksperimentelle undersøgelser viser entydigt, at ulve i naturen bøjer af og undgår mennesker, hvis de eksponeres for mennesker. Hovedparten af de ulveangreb, der er dokumenteret på mennesker gennem tiderne, ikke mindst i nyere tid, kan da også henføres til andre årsager end klassisk, sultmotiveret prædationsadfærd overfor mennesker (Linnell et al. 2002, McNay 2002, Mech & Boitani 2003, Türkmen et al. 2012), først og fremmest rabies (15% ifølge McNay's undersøgelse fra 2002) og habituering (85% af tilfældene hvor mennesker blev bidt; McNay 2002).

Alt tyder derfor på, at helt særlige omstændigheder skal gøre sig gældende, hvis en ulvs jagtinstinkt skal overvinde dens dybe angst for mennesker med et angreb til følge. Ud fra erfaringer med dokumenterede ulveangreb (hvoraf

de fleste ligger mere end 130 år tilbage i tid) vil følgende omstændigheder – i hvert fald teoretisk – kunne medføre en forøget risiko for, at balancen mellem frygt for mennesker og jagtmotivation forskubbes i en grad, så et angreb vil blive udløst:

- 1) En lavere basal frygt for mennesker hos ulve end det, som er normalt i øjeblikket
- 2) En meget høj motivation for at skaffe sig føde
- 3) En i situationen frygt-minimerende stimulus fra det pågældende menneske
- 4) Andre omstændigheder, der suspenderer ulves frygt for mennesker

Det er DCE's vurdering, at i betragtning af hvor få gange fødesøgningsmotiverede ulveangreb på mennesker har forekommet i historien, skal der i forhold til den europæiske "normal-situation" formentlig ske et sammenfald af en række af de ovenstående omstændigheder, før et angreb vil være sandsynligt. Fra forvaltningsmæssig side vil man højst sandsynligt kunne forebygge pkt. 1 og 2 gennem kontrol med særligt problematiske ulveindivider og pkt. 3-4 gennem oplysning til befolkningen om hensigtsmæssig adfærd ved mødet med ulve. I det følgende uddybes de bagvedliggende (pkt. 1-2) og situationsbestemte forhold (pkt. 3-4), der teoretisk vil kunne resultere i et fourageringsmotiveret angreb af ulv på mennesker.

Jf. 1. En lavere basal frygt for mennesker

Generelt set udviser ulve en naturlig skyhed over for mennesker, og sådan har det været gennem de sidste 100 år i Europa (Mech & Boitani 2003). Dette skyldes givetvis, at der gennem mange generationer har været meget intensiv selektion for skyhed over for mennesker, der vides at have jaget ulve intensivt så langt tilbage i tiden, som der findes historiske optegnelser (Mech & Boitani 2003), i hvert fald i Europa. Denne intensive efterstræben fra menneskets side har dels fungeret som selektion for de mere frygtsomme ulve, så den skyhed vi kender i dag antages til dels at være arvelig, og ydermere vil ulveindividernes tillærte frygt for mennesker givetvis formidles videre til det fremtidige afkom gennem oplæring af hvalpe.

I vores nutidige situation, hvor ulve er fredet i store dele af Europa, vil manglen på den skyhedsgenererende jagt teoretisk kunne resultere i mindre sky ulve fremover. DCE vurderer det derfor vigtigt, at fremtidig fjernelse af problemulve fra bestanden udøves som traditionel skyhedsfremmende regulering.

Det er DCE's vurdering at Europæiske vilde ulve generelt udviser en naturlig frygt for mennesker, men også at de individuelle ulves skyhedsniveau over for mennesker nøje bør overvåges, så myndighederne kan sætte ind med eventuelle afværgeforanstaltninger i form af regulering af problemulve.

Jf. 2. En meget høj sultmotivation for at skaffe sig føde

Generelt set overstiger ulves frygt for mennesker deres trang til at udnytte mennesker som bytte, og derfor sker det også ekstremt sjældent, at mennesker bliver angrebet og dræbt af ulve (Linnell et al. 2002, McNay 2002, Mech & Boitani 2003, Türkmen et al. 2012). I tidligere tiders Europa og nutidigt i mere fattige området af verden (f.eks. i Indien og Pakistan; Linnell et

al. 2002) har mennesket decimeret bestandene af ulvens naturlige byttedyr (primært hjortearter) kraftigt. Dette kan så føre til, at ulvene i højere grad end normalt begynder at opfatte mennesker (Linnell et al. 2002, Mech & Boitani 2003) og menneskers tamdyr som potentiel fødekilde (se spørgsmål e om hunde). Man mener også, at tidligere tiders historier om menneske-dræbende ulve ofte var relateret til tider med krig eller pest, hvor mange menneskelig lå frit tilgængelige for områdernes ulve (Mech & Boitani 2003). På den måde har ulvene tillært sig, at mennesker kunne ædes.

Det er DCE's vurdering, at vi i nutidens Danmark har en meget stor bestand af hjortevildt, og at ulvenes skyhed over for mennesker derfor ikke vil blive påvirket i negativ retning, da der er rigeligt med naturlige byttedyr. Ligeledes vil en fremtidig forvaltningsplan for ulve i Danmark kunne sikre en monitoring og forvaltning af ulve-byttedyrsforholdet, så risikoen for ekstrem sult hos ulvene, som en skyhedsminimerende faktor, ikke bliver aktuel i Danmark.

Jf. 3. Frygt-minimerende stimulus fra et menneske

Størrelsen af ulvens naturlige byttedyr er afgørende for, hvor nemt ulven har ved at nedlægge det (Mech 1967, Mech & Boitani 2003). I Yellowstone Nationalpark i USA lever en relativ stor bestand af bison, som sjældent er et oplagt bytte for en enkelt ulv. Men når ulvene jager i kobler, kan de sagtens klare så store byttedyr. Så størrelsen af potentielle byttedyr betyder meget for ulvens incitament til angreb. Det er også relativt veldokumenteret, om end med data fra gamle kilder, at børn og dernæst kvinder relativt oftere er udsat for fourageringsmotiveret angreb end f.eks. voksne mænd (Linnell et al. 2002, Linnell et al. 2003). Så små mennesker (f.eks. børn) eller mennesker, der udøver en adfærd, der får dem til at se mindre ud (liggende, sovende, siddende, kravlende), kunne teoretisk set være udsat for en relativt højere risiko for fourageringsmotiverede ulveangreb, idet de nok vil virke mindre skræmmende på ulve. Passiv adfærd, i modsætning til skræmmende adfærd som råb og aggressive bevægelser, kunne teoretisk også resultere i en mindre menneskefrygt fra ulvenes side.

Det er DCE's vurdering, at den generelle risiko for ulveangreb på mennesker i dagens Danmark er så lille, at de ovenfor beskrevne frygt-minimerende stimuli fra mennesker ikke reelt vil øge risikoen for angreb.

Jf. 4. Andre omstændigheder, der suspenderer ulves frygt for mennesker

Hvis ulvens jagtinstinkt aktiveres, kunne man forstille sig, at ulvens naturlige frygt for mennesker potentielt ville begrænses i et eller andet omfang. Dette kunne ske hvis ulven/ulvene allerede var i gang med en jagt på et naturligt byttedyr og så tilfældigt kom tæt på og opdagede et menneske. Eller hvis et menneske vælger at løbe væk som reaktion på en ulve-menneske nærkontakt (se afsnittet "Hvordan bør man forholde sig, hvis man møder en ulv?"). Ydermere kan det forekomme, at ulve kommer ganske nær (ind på få meters afstand) på mennesker, hvis disse er ude at gå tur med deres hund (Viltskadecenter b,c; se afsnittet "Hvordan forholder man sig, hvis man går tur med hunden og møder en ulv?"). Her kunne det tænkes, at ulven fokuserer al dens opmærksomhed på hunden, enten fordi den ser hunden som en konkurrent eller et byttedyr eller måske som potentiel mage.

Det er DCE's vurdering, at på grund af Danmarks meget beskedne antal ulve og deres naturlige skyhed over for mennesker, vil de ovenfor nævnte omstændigheder ikke reelt kunne bidrage til en øgning af den i forvejen meget lille risiko for ulveangreb på mennesker i Danmark.

Spørgsmål b: ”Hvorvidt specielle grupper af mennesker (børn i forskellig alder, svagelige, voksne mv.) kan være mere udsat for ulveangreb end andre”.

Svar b: Nedenstående svar relaterer sig til den relative risiko mellem forskellige menneskegrupper, og ikke til den overordnede og absolutte risiko for ulveangreb på mennesker, som vurderes at være meget lille i dagens Danmark.

I studiet fra Linnell et al. (2003) konkluderes det, at børn under 12 år udgjorde 86 % af de ulve-dræbte mennesker fra gammel tid (før 1883). På dette tidspunkt i historien var der mange børn, som fungerede som hyrder for familiernes får, geder og kreaturer uden følgeskab af voksne personer. I hvor høj grad det er denne potentielle overeksponering af børn for vilde ulve, eller om den rapporterede overdødelighed hos børn skyldes ulvenes aktive valg af ”byttedyr”, kan være svært at udrede grundet datas historiske karakter. Af undersøgelsen fremgår det, at i 85 % af tilfældene var angrebene rettet mod uledsagede enkeltindivider. I de resterende tilfælde var det næsten udelukkende kvinder, der var ofre.

I en pjece ”Staying safe in wolf country” fra Nordamerika er der et lille afsnit omkring børn og ulve (Alaska Department of Fish and Game). I disse områder lever der mange ulve, og til tider passerer de nær huse og rekreative områder herunder teltpladser. Det oplyses, at det ikke er noget, man skal alarmere over, idet man vurderer, at sådanne møder ikke indebærer nogen reel risiko. Men hvis ulve gentagne gange observeres i nærheden af huse og samtidig udviser unaturlig adfærd, så som at angribe hunde, gå helt op til huse eller udvise mangel på frygt – så bør man tage følgende forholdsregler i forhold til børn:

- I de sjældne tilfælde hvor en ulv gentagne gange udviser unaturlig adfærd i nærheden af huset, bør børn (specielt små børn) være i nærheden af voksne, når de er udendørs.
- Risikoen for et ulveangreb på børn er meget lille, men risikoen er højst for børn, der er alene og nær vegetation eller terræn, som blokerer for det frie udsyn.
- Lyd kan være et effektivt middel til at bortskræmme ulve; her kan båthorn (kendt fra fodboldkampe) være et effektivt skræmmemiddel mod ulve og løst-løbende tamhunde.

I samme publikation nævnes det også, at tusindvis af børn hver dag går alene til skolebussen og venter ved busstoppesteder, uden at noget er sket, og det til trods for at Alaska huser en meget stor bestand af ulve.

DCE vurderer at risikoen for nutidige ulveangreb og drab på mennesker i

Danmark, er ekstremt lille og var noget, der i vores del af verden foregik for mere end 100 år siden. Når det skete dengang, var ulvenes ofre oftest de mindste og fysisk svageste individer - i første omgang børn og dernæst kvinder. Den overordnede risiko for ulveangreb på mennesker i Danmark vurderes pt. at være så ekstrem lille, at den relativt højere risiko for børn og kvinder anses for at være ubetydelig og af hypotetisk karakter.

Spørgsmål c: ”Hvorvidt specielle omstændigheder kan betyde, at man er mere udsat for angreb af ulv”

Svar c: Der er ingen tvivl om, at ulve generelt har en naturlig frygt for mennesker. Et menneske, der går oprejst og bærer tøj, er ikke lig noget andet i ulvens verden, og selv ulve holdt i fangenskab udviser stærk frygt for opretstående mennesker (Joachim 2000, Mech & Boitani 2003). Der findes enkelte beretninger om eskimoer fra Nordamerika, der er blevet angrebet af ulve mens de, iklædt tøj af rensdyrskind, har stået bøjet over noget arbejde (McNay 2002). Hvis man vil minimere den allerede ekstreme lille risiko for at blive angrebet af ulv, skal man derfor agere som et menneske ved at bevæge sig oprejst, bærer tøj og give lyd fra sig, f.eks. ved at man taler eller synger, hvis man vil undgå nærkontakt med ulve under ture i skoven.

Hvis man går tur med sin hund i områder med ulve, er der mulighed for, at ulve opfanger færten af hunden og derefter opsøger hunden og dens menneskeledsager (se svar på spørgsmål e).

Hvis en ulv føler sig trængt op i en krog, er blevet såret eller på anden måde er stresset og presset af mennesker, er der en overhængende fare for, at den vil forsøge at angribe mennesket i selvforsvar. Men denne adfærd relaterer sig udelukkende til situationer, hvor det er mennesket, der fremprovokerer konflikten/faren, og hvor ulven vurderer, at den ikke kan flygte. Det bør derfor være selvindlysende, at syge eller sårede (f.eks. påkørte) ulve IKKE skal håndteres af folk uden særlige forudsætninger for at håndtere større, vilde dyr.

Fra Nordamerika kendes der et par eksempler på ”angreb”, hvor ulve har vænnet sig til at søge føde i menneskeligt affald på teltpladser, især i nationalparker (Linnell 2002). Her er der eksempler på folk, der har valgt at sove uden for teltet, og hvor de så brat er vågnet, fordi en ulv undersøgende har nappet og trukket i soveposen, og hvor den pludselige råben og tumult har resulteret i ret kraftige bid, hvorefter ulven er stukket af. Intet tyder dog på, at ulve i disse situationer har opsøgt de sovende mennesker, men derimod har været fokuseret på de mulige fødekilder, de har forbundet med menneskelige efterladenskaber, og er blevet overrasket af det pludseligt opdukende/opvågnende menneske. Bevidst eller ubevidst ”fodring” af ulve i forbindelse med beboede eller rekreative områder må derfor på det kraftigste frarådes. I naturområder med faste bestande af ulve og andre rovdyr i Nordamerika tilrådes campister at holde teltpladsen fri for madrester og tilberede sin mad et stykke væk fra teltet (Alaska Department of Fish and Game), især hvis ulve er set holde til i nærheden af teltpladsen.

DCE vurderer at chancen for at støde på en ulv i Danmark er ekstremt lille. Så længe vi i Danmark undlader at fodre ulve, undlader at efterlade madrester i naturen og undlader at true ulve, så kan vi trygt bevæge os rundt i den danske natur, uden at skulle frygte mødet med en ulv. Det vurderes derfor uden reel risiko at overnatte ude i den danske natur (f.eks. i telt eller shelters) endsige at gå tur i skoven også med pelsfrakke.

Spørgsmål d: ”Hvordan bør man forholde sig, hvis man møder en ulv?”

Svar d: Nedenstående retningslinjer er udarbejdede efter inspiration fra den internationale ulvelitteratur og fra tre udenlandske pjecer om emnet (Länsstyrelsen Dalarna & Naturvårdsverket, Viltskadecenter a, Alaska Department of Fish & Game). På denne baggrund vurderer DCE følgende, hvis man møder en ulv i den danske natur.

Hvis du møder en ulv:

Selv i områder med tætte ulvebestande vil det være temmelig ualmindeligt at se en ulv. Hvis du møder en ulv og giver dig til kende via høj snak eller bevægelse, stikker ulven næsten altid af - oftest i en gevaldig fart. Nogle ulve, især unge individer, kan optræde nysgerrigt. Selv i disse tilfælde er det vigtigt, at du giver dig til kende og optræder bestemt. Hvis ulven ikke trækker sig, og du oplever situationen som ubehagelig, skal du huske på følgende:

- Hvis ulven imod forventning ikke stikker af - gå stille og roligt derfra. Optræd bestemt og hold øjenkontakt med ulven - vend ikke ryggen til den. Syng, snak eller råb højt og vredt. Skrig ikke, som om du er bange.
- Hvis ulven imod forventning ikke stikker af - løb ikke, idet det dels kan udløse en forfølgelse, dels vil øge risikoen for, at du falder, hvilket også kan udløse et angreb.
- I de sjældne tilfælde hvor ulven følger efter - stop op og gør dig stor ved at holde arme og tasker over hovedet. Råb og klap i hænderne. Tag hellere et par skidt imod ulven end væk fra den. Brug eventuelt båthorn (kendt fra fodboldkampe) eller anden form for høj larm.
- Hvis ulven imod alle odds angriber - spil ikke død, men slå og spark, så meget du kan. Kravl eventuelt op i et træ - ulve kan ikke klatre i træer.

DCE vurderer, at den overordnede risiko for et ulveangreb på mennesker i dagens Danmark er ekstremt lille. Men på trods af dette er det altid rart, at vide hvordan man bør forholde sig, hvis man imod alle odds oplever en ubehagelig nærkontakt med en ulv. Ovenstående anbefalinger til menneskelig adfærd i mødet med ulve i naturen kan ligeledes bruges i ubehagelige møder med løse tamhunde. Som nævnt tidligere har man i USA dokumenteret at tamhunde generelt set er langt farligere for mennesker end ulve (gælder både for angreb og drab; Mathews & Lattal 1994), og DCE vurderer, at alt taler for, at det samme gør sig gældende her i Danmark.

Spørgsmål e: ”Hvordan forholder man sig, hvis man går tur med hunden og møder en ulv?”

Svar e: Man kender meget lidt til, hvad der egentlig sker under et ulveangreb på hund, da ulven/ulvene kun i 2 % af tilfældene er blevet observeret af hundeejeren inden angrebet (Viltskadecenter c).

Risikoen for ulveangreb på hunde er relativt lille, og når hunde angrebes, er det typisk i situationer, hvor de ikke er i følge med mennesker (Viltskadecenter b,c). I 2008 blev 41 hunde angrebet i Sverige, hvoraf 27 døde. Otte ud af ti angrebne hunde var jagthunde under jagt. Dette svarer til, at der i Sverige i gennemsnit dræbes 0,26 hunde per ulv per år (data fra 2005). Jens Karlsson fra det svenske Viltskadecenter har estimeret, at sådanne angreb i gennemsnit sker ca. en gang for hver 9000 jagtdage i områder med revirhævdende ulve og ca. en gang for hver 5000 jagtdage i områder, hvor det lokale ulvepar har hvalpe (rovdjur.se, Ekman 2010, Viltskadecenter c). I Tyskland, hvor brug af hunde til jagt minder meget mere om dansk praksis, er der til dato kun registreret ét tilfælde, hvor en hund er blevet dræbt af ulv (pers. comm., Mogens Trolle via skriftlig kontakt med den tyske ulveekspert Ilka Reinhardt).

DCE vurderer, at vi ikke skal forvente de høje svenske tal i Danmark, da den traditionelle elgjagt i Sverige udøves med hunde, der løber løst i skoven og færdes over store områder i flere timer og op til flere kilometer fra deres ejere. Risikoen for ulveangreb på hunde i Danmark, hvor hunde under jagen ofte befinder sig i nærheden af jægeren, vurderes derfor til at være mindre end i Sverige og nok mere sammenlignelig med erfaringerne fra Tyskland.

Flere faktorer kan være medvirkende til, at ulve og hunde kommer tæt på hinanden: a) enten har hunden opsøgt ulven via dens duftspor, b) ulven har opsøgt hunden via dens duftspor, c) hunden har fundet et ulvedræbt dyr, d) eller de er stødt tilfældigt på hinanden (Viltskadecenter b). I forhold til konflikten mellem hunde og f.eks. bjørne og los, hvor hunden opleves som en fysisk trussel og som en konkurrent til byttedyr, så oplever ulven også hunden som en ekstra konfliktskabende faktor i forholdet til konkurrencen om partnere (Viltskadecenter c). Dette grunder i hunde og ulves nære slægtskab, som jo også ind imellem resulterer i hybrider mellem de to.

På basis af ovenstående må man betegne risikoen for ulveangreb på hunde i snor i selskab med mennesker som værende langt mindre end for hunde, der af den ene eller anden grund færdes på egen hånd. Tilstedeværelsen af en hund kan dog i visse tilfælde få ulve til at overvinde deres naturlige skyhed over for mennesker, hvilket kan medføre, at de kommer ind på få meters afstand af mennesker.

Hvis din hund bliver angrebet af en ulv:

- Opfør dig, som var det en stor hund, der angreb.
- Forsøg ikke at gå imellem dem, men slip hunden løs.

- Kast noget efter ulven og råb vredt efter den.

Hvis man vil minimere den allerede meget lille risiko for ulveangreb på sin hund, kan følgende nemme og billige tiltag anvendes:

- Hunde kan holdes i snor frem for at bruge fritløbende eller drivende hund.
- Hunde kan udstyres med en lille klokke i halsbåndet – denne udsender en lyd, som ulvene ikke kender, og som de ikke forbinder med et byttedyr. Effekten af denne relativt billige afværgeforanstaltning er ikke veldokumenteret, men mange jagthunde er udstyret med dem under jagt i Sverige.

Mulige risiko-minimerende tiltage for ulveangreb på hunde, som kan iværksættes en gang i fremtiden hvis problematikken, imod forventning, intensiveres i Danmark:

- Hunde kan udstyres med veste med pigge eller el-veste, der giver elektriske stød, hvis de gennembøres af f.eks. ulvehjørnetænder (Karlsson 2009).
- Når/hvis vi får en egentlig bestand af ulve i Danmark, kan et eller flere individer i en ulvefamilie udstyres med radio- eller GPS-sender, så vildtforskerne kender til ulvenes bevægelser fra dag til dag. Denne viden kan så bruges til at iværksætte en ulve-hot-line som i Sverige (Viltskadecenter c), så f.eks. jægere kan vælge at aflyse eller udsætte jagten hvis ulveaktiviteten i den seneste tid har været stor i deres jagtområde. Eller jagtens hundefører kan vælge at holde deres hunde inden for kortere afstand end normalt under jagten.

DCE vurderer, at risikoen for ulveangreb på hunde i dagens Danmark er meget mindre end i Sverige, og nok mere på niveau med situationen i Tyskland, hvor den nærmest er ikke-eksisterende.

Spørgsmål f: “Kan ulve opsøge bebyggelse for at finde føde, f.eks. i skrald, og dermed komme tæt på mennesker?”

Svar f: Ulven er i besiddelse af en ekstremt god lugtesans og kan på meget lange afstande snuse sig frem til potentiel føde (Mech 1967). Ulve kan - ud over at nedlægge sit eget bytte (primært hjortevildt) - også gøre brug af andre føderesurser som ådsler eller køkkenaffald. Ulve kan som andre rovdyr tiltrækkes af skraldespande på raste- eller teltpladser, nedgravet køkkenaffald på teltpladser eller dumpninger af døde tamdyr eller rester fra nedlagt jagtbytte i naturen. Hvis føde/skrald er til stede i ulvetilgængelig tilstand nær bebyggelse, så kan ulvens naturlige skyhed undertrykkes med potentielt øget risiko for nærkontakt med mennesker til følge. Det er derfor vigtigt at få formidlet ud til offentligheden, at ulve ikke må fodres bevidst (heller ikke af fotografer, der gerne vil tæt på ulve), men også at utilsigtet fodring fremover bør undgås.

Ud over at begrænse mængden af ulvespiseligt affald i naturen, så er det også afgørende, at der er en stor bestand af ulvens naturlige byttedyr i de om-

råder, hvor der er ulve. For så længe der er rigeligt af hjortevildt til stede, vil ulvehvalpene lære en naturlig jagtadfærd af deres forældre. Fødesøgningsadfærden læres generelt videre fra generation til generation, og det kan derfor anbefales, at ulve, der mere eller mindre permanent har slået sig på affald fra mennesker eller på hunde og andre tamdyr, tages ud af bestanden.

Det pointeres her, at ulve der opsøger eller passerer tæt forbi bebyggelse pga. let tilgængelig føde ikke udviser unormal ulveadfærd. Fjernes føderesourcerne, vil ulve højst sandsynligt holde sig væk. Hvis en ulv derimod udelukkende og systematisk søger føde nær bebyggede områder, har den en unaturlig mangel på skyhed over for mennesker.

DCE vurderer, at tilgængeligt madaffald i naturen vil kunne tiltrække ulve - også meget tæt til menneskelig bebyggelse. Skulle det ske, bør skraldet fjernes med det samme, og det forventes at ulven hurtigt vil ophøre med at forbinde stedet med føde. Det bør her pointeres, at en ulv der opsøger spiseligt skrald nær menneskelig bebyggelse, ikke har en unaturlig adfærd. Den bør derfor ikke bortreguleres, medmindre den forsætter sin ikke-sky adfærd længe efter at skraldet er fjernet.

4 Referencer

Alaska Department of Fish and Game. Pjecen "Staying safe in wolf country".

Butler, L., Dale, B., Beckmen, K. and Farley S. 2011. Findings related to the March 2010 fatal wolf attack near Chignik Lake, Alaska. Wildlife Special Publication, ADF&G/DWC/WSP-2011-2. Alaska Department of Fish and Game. 40 sider.

Ekman, H. 2010. Vargen – den jagade jägaren. Norstedts, Stockholm. 317 sider.

Joachim, A. 2000. An observation of the influence of posture of humans on the flight distance of captive wolves, *Canis lycaon*. Poster. American Society of Mammalogists, Durham, NH.

Karlsson, J. 2009. Förste test av användbarheten hos Protectors väst för att skydda jakthundar mot varg. Viltskadecenter.

Linnell, J.D.C., Andersen, R., Andersone, Z., Balciauskas, L., Blanco, J.C., Boitani, L., Brainerd, S., Beitenmoser, U., Kojola, I., Liberg, O., Løe, J., Okarma, H., Pedersen, H.C., Promberger, C., Sand, H., Solberg, E.J., Valdmann, H. and Wabakken, P. 2002. The fear of wolves: A review of wolf attacks on humans. – NINA report. 65 sider.

Linnell, J.D.C., Solberg, E.J., Brainerd, S., Liberg, O., Sand, H., Wabakken, P. and Kojola, I. 2003. Is the fear of wolves justified? A Fennoscandian perspective. – Acta Zoologica Lituonica 13: 27-33.

Länsstyrelsen Dalarna & Naturvårdsverket. Pjecen "Varg".

Madsen, A.B. 2013. Bidrag til §20 spørgsmål vedr. ulve og mennesker. – Notat fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi.

Madsen, A.B., Andersen, L.W. and Sunde, P. 2013. Ulve I Danmark – hvad kan vi forvente? – Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi. 19 sider.

Mathews, J.R. & Lattal, K.A. 1994. A behavioral analysis of dog bites to children. – Developmental and Behavioral Pediatrics 15: 44-52.

McNay, M.E. 2002. A case history of wolf-human encounters in Alaska and Canada. – Report from Alaska Department of Fish and Game. 44 sider.

Mech, L.D. 1967. The wolf. The Natural History Press, New York. 384 sider.

Mech, L.D. & Boitani, L. 2003. Wolves. Behavior, ecology, and conservation. The University of Chicago Press, Chicago. 448 sider.

Türkmen, S. et al. 2012. A wild wolf attack and its unfortunate outcome: Rabies and death. – *Wilderness & Environmental Medicine* 23: 248-250.

Viltskadecenter a. Pjecen “Om du möter en varg!”. Grimsö Forskningsstation, Sverige.

Viltskadecenter b. Söker vargar upp drivande hundar? Grimsö Forskningsstation, Sverige.

Viltskadecenter c. Rovdjur och hundar. Grimsö Forskningsstation, Sverige.

WHO 2004. WHO expert consultation on rabies. WHO Technical Report Series 931, 121 sider.